

ФАКТИ, ЩО НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Категорія «предмет доказування» має не лише теоретичне, а й практичне значення для своєчасного і повного з'ясування судом обставин справи та правильного вирішення цивільних спорів, так як проблема визначення предмету доказування постає перед сотнями практикуючих юристів щодня.

У цивільному судочинстві доказова процесуальна діяльність здійснюється не з усіма фактами предмета доказування. Слід підкреслити, що до предмета доказування входять не всі обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, тобто предмет судового пізнання не збігається з предметом доказування.

В процесуальній науці дослідженням стосовно фактів, які не повинні входити до предмета доказування, займалися багато вчених-процесуалістів. Серед них такі, як О.Ф. Клейнман, І.Є. Енгельман, М.К. Треушніков, Д.В. Черемнов, В.В. Масюк, Я.Л. Штутін, В.О. Ермолаєва, К.С. Юдельсон та ін.

У будь-якій справі можуть мати місце обставини, які завдяки закону не потребують доказування.

По-перше, не підлягають доказуванню посилання на закон, яким слід керуватись під час вирішення спору. Проте, такий вчений, як Я.Л. Штутін стверджує, що закон не підлягає доказуванню не через те, що його знає суд, а тому, що він не входить до складу фактичних обставин даної конкретної справи, які підлягають доказуванню [1, с. 49].

Діяльність сторін не спрямована на те, щоб довести необхідність застосування до встановлених під час судового розгляду обставин справи певної норми. Як слушно зазначив В.В. Масюк, доказуванню не підлягає порядок застосування норм права чи законодавство, на підставі якого подається позов, а передусім факти, які є підставою для застосування тієї чи іншої норми права [2, с. 32-33].

У ч. 3 ст. 82 ЦПК України зазначається, що обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доказування. Визнання факту загальновідомим формально юридично залежить від розсуду суду.

Загальновідомі факти не доводяться, бо істинність їх очевидна. Визнати загальновідомими ті чи інші факти може не тільки суд першої інстанції, а й суди, які розглядають справу в апеляційно-

му, касаційному порядку. Також в порядку апеляційного та касаційного провадження може оскаржуватися загальновідомість факту [3, с. 275].

Загальновідомі обставини поділяються на три види:

- 1) факти, які можуть бути відомі в світовому масштабі.
- 2) факти, які можуть бути відомі тільки на території України.
- 3) факти, які можуть бути відомі тільки на території якого-небудь регіону (області, району, міста).

Загальновідомими можуть бути визнані лише ті факти, які є реальними подіями або явищами, тобто не та обставина, яка базується на суб'єктивній оцінці чого-небудь або кого-небудь, наприклад, суб'єктивній оцінці особистості. Зокрема, як зазначив М.К. Треушников, що не може бути визнана загальновідомою характеристика людини [3, с. 276]. Також не можуть визнаватися загальновідомими факти узагальнення, нехай вони і мають поширений характер. Наприклад, те, що зазвичай батьки піклуються про своїх дітей, або припущення про те, що усі великі прибутки нажиті незаконним шляхом, не мають значення, який надається йому процесуальним законодавством при розгляді справ.

Розглядаючи преюдиційні факти як одну з підстав звільнення від доказування, слід наголосити, що таке звільнення залежить не від розсуду судді, а від вимог закону стосовно обов'язковості врахування таких фактів під час вирішення справи по суті [2, с. 40].

Преюдиційні факти — це факти, встановлені рішенням або вироком суду, що набрали законної сили. Факти, встановлені рішенням суду, яке набрало законної сили з однієї цивільної справи, не доказуються знову при розгляді іншої цивільної справи в суді, в якій беруть участь ті самі особи. [3, с. 276].

Вирок суду, що набрав законної сили, у кримінальній справі є обов'язковим для суду, що розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, стосовно якої ухвалено вирок суду, з питань: чи мали місце ці дії та чи вчинені вони цією особою. Виходячи з цього суд, ухваленні рішення за позовом, що впливає з кримінальної справи, не має права входити в обговорення провини відповідача, а може вирішувати питання тільки про розмір винагороди. У рішенні суду про задоволення позову, крім посилання на вирок у кримінальній справі, повинні бути приведені наявні в цивільній справі докази, що обґрунтовують розмір присудженої суми. Аналогічним чином визначається значення постанови судді, яка набрала законної сили у справі про адміністративне правопорушення при розгляді та вирішенні судом справи про цивільно-правові наслідки дій особи, щодо якої винесено постанову (рішення) [3, с. 278].

Усі інші обставини, в тому числі розмір шкоди, що підлягає відшкодуванню, повинні бути доведені сторонами та іншими учасниками справи в загальному порядку.

Для визнання факту преюдиційним суд вимагає відповідного підтвердження, яким є копія судового рішення з цивільної, господарської, адміністративної справи або копія вироку суду чи постанови у справі про адміністративне правопорушення [2, с. 40-41].

Преюдиційні обставини є обов'язковими для суду, який розглядає справу навіть у тому випадку, коли він вважає, що вони встановлені невірно. Таким чином законодавець намагається забезпечити єдність судової практики та запобігти появі протилежних за змістом судових рішень.

Безумовно, не менш важливим є питання щодо визначення місця презумпцій у механізмі правового регулювання. Під презумпцією зазвичай розуміють загальне правило, що відображає стійкі, неодноразово спостережувані зв'язки між фактами, подіями, явищами, станами, властивостями.

В основі погляду на презумпції як на підставу для звільнення від доказування покладено ідею про те, що якщо стороною доведений факт-підстава дії презумпції, то презюмований факт не включається в предмет доказування і не підлягає доказуванню жодним з учасників процесу. Суд обмежується тим, що за результатами розгляду справи визначає, чи був спростований презюмований факт шляхом доведеності іншого факту або ні. У разі його неспростування суд ґрунтує судові рішення на презюмованому факті [4, с. 133].

Як слушно зазначає Д.В. Черемнов, нормативне визначення терміну «правова презумпція» на сьогоднішній день відсутнє [4, с. 28]. В.В. Масюк стверджує, що презумпції однаково стосуються і процесуального, і матеріального права, а тому презумпції в цивільному судочинстві можуть бути закріплені нормами цивільного, житлового, земельного, сімейного, трудового права [2, с. 42].

Слід зазначити, що чинний ЦПК України також не включає презумпції до підстав звільнення від доказування (ст. 82 ЦПК України), що видається значним упущенням, адже багато презумпцій виступають у ролі принципів права, керівних засад правового регулювання, що відображають моральність механізму дії права. Суд має право ґрунтувати своє рішення на припущеннях, які прямо чи опосередковано закріплені у правовій нормі.

Наступною підставою звільнення від доказування є визнання обставин. Визнання — це повідомлення стороною чи іншими учасниками справи, обставин, що підтверджують наявність чи відсутність фактів, які за законом повинна доводити друга сторона чи інші особи. Визнання здійснюється в підготовчому або в судовому засіданні шляхом надання суду відповідних пояснень.

Значення безперечних обставин, що не підлягають доказуванню, визнання набувають тільки за умови прийняття такого визнання судом. Про визнання стороною обставин, на яких інша сторона обґрунтовує свої вимоги або заперечення, вказуються в мотивувальній частині рішення одночасно з висновками суду про встановлення цих обставин.

Отже, можна стверджувати, що вітчизняне законодавство достатньо широко визначає підстави звільнення від доказування, так як включає до їх числа загальновідомість факту. Проте, на нашу думку, є упущенням відсутність у чинному ЦПК України положень про презумпції.

Відповідно до чинного цивільного процесуального законодавства, не підлягають доказуванню такі факти: 1) факти, визнані судом загальновідомими; 2) факти преюдиційні (вирішені), тобто встановлені судовим рішенням або вироком суду, що набрали законної сили; 3) факти, визнані стороною, якщо визнання прийнято судом (ст. 82 ЦПК України).

Список використаної літератури:

1. Штутин Л.Я. Предмет доказывания в советском гражданском процессе / Л.Я. Штутин //Академический юридический журнал. Иркутск. — М., 1963. — 186 с.
2. Масюк В.В. Презумпції і преюдиції в цивільному судочинстві / В.В. Масюк. — Харків: Право, 2011. — 206 с.
3. Гражданский процесс: Учебник. 4-е издание перераб. и доп. / Под ред. М.К. Треушникова. — М.: Издательский Дом «Городец», 2011. — 832 с.
4. Черемнов Д.В. Юридичні презумпції та фікції в цивільному процесі України: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Д.В. Черемнов; кер. роботи Р.М. Мінченко; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». — Одеса, 2015. — 193 с.

Полуніна Ольга Олександрівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу,
кандидат юридичних наук

УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ РОЗДРІБНОЇ КУПВЛІ-ПРОДАЖУ ЧЕРЕЗ ВІРТУАЛЬНУ ТОРГІВЕЛЬНУ ПЛОЩУ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ

Отже, слід зазначити, що завдяки стрімкому розвитку комунікаційних технологій та з появою в цивільному обороті нових видів товарів, нових типів договорів і різноманітністю способів їх